

TOPLUMSALIN YENİ AGORASI OLARAK SOSYAL MEDYA: ELEŞTİREL YAKLAŞIM

Hasan TOPBAŞ¹

Ayhan DOĞAN²

ÖZ

İletişimsel akılla rasyonelleşen kamusal alanın gelişimine hizmet eden kitle iletişim araçlarındaki yapısal dönüşüm, internetin ve sosyal medyanın yapısal özellikleri ve siyasal alanda yoğun kullanımıyla kamusal alan oluşturup oluşturmama misyonu tartışılmaktadır.

Bu noktada yapılan tartışmalar liberal medya kuramcıları ve eleştirel kuramcılar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Kamusal alan konusunda liberal medya kuramcıları, internetin ve sosyal medyanın potansiyel yapısından kaynaklanan, dijital yapısı, çoklu ortam ve etkileşimsellik özelliğine bağlı olarak, apolitize olmuş bireylerden demokrasiyi yeniden inşa etmeleri konusunda vatandaşlık hizmeti beklenmekte ve internete ve sosyal medyaya kamusal alanı yeniden yaratma potansiyeli yüklemektedir.

Eleştirel kuramcılar ise, sosyal medyayı, potansiyel yapısının ötesinde, var olan durumu üzerinden okumaktadır. Bu bağlamda interneti ve sosyal medyayı “iletişimin aşırı derecede ticarileşmesine etkisi”, “kamusal alanın sanallaşması”, “etkileşimin tek tipleşmesi”, “gözetim-denetim toplumunun yaratılması” gibi argümanlar ile açıklamaya çalışmaktadırlar.

Çalışmanın temel amaç, liberal ve eleştirel medya kuramcılarının görüşleri doğrultusunda internetin ve sosyal medyanın yapısal özelliklerini ortaya koymak ve özgür, görülebilir, kolektif ve herkesin rahatlıkla girebildiği kamusal alan oluşturma misyonunu tartışmaya açmaktır.

Çalışmanın amacına uygunluğu açısından, mevcut durumu belirlemeye yönelik “tanımlayıcı araştırma modeli”, veri toplama aracı olarak “literatür taraması” yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kamusal ve özel alanın sınırları çizilerek eleştirel kuramcıların görüşleri doğrultusunda sosyal medyanın kamusal alan oluşturma işlevi tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal alan-özel alan, internet ve sosyal medya, liberal medya kuramı, eleştirel kuram

SOCIAL MEDIA AS THE AGORA OF SOCIETY: CRITICAL APPROACH

ABSTRACT

¹ Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, hasan.topbas@inonu.edu.tr

² Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, ayhandogan@atauni.edu.tr

It is discussed whether structural transformation in mass communication the improvement of the public sphere which became rational with communicational intelligence has mission composing public sphere with use of structural features of social media and internet and the peak use in political space.

Discussions which are made at this point are often expressed by critical theoreticians and media theoreticians. In this respect, liberal media theorists demand the individuals, who are depoliticized under the pressure of capitalism within popular culture, a civic service in terms of re-building democracy by following digital structure, multimedia and interactivity resulting from internet and the potential of social media and thus loads the potential of re-building public space to social media.

As for critical theorists, however, they position social media not on the basis of its potential structure but on what is substantial. At this point, they try to explain internet and social media with arguments such as "Excessively Commercialized Communication", "Virtualised Public Space", "Standardised Interactivity", "Control(supervision).

The main aim of this study is to open up for discussion whether social media and internet have mission as composing public sphere which are free, visible, collective and everybody can access easily in accordance with the opinions of liberal and critical media theoreticians.

With regard to suitability of the aim of the study "descriptive research model" for determining present condition and "literature search" for collecting data are used. Firstly it was drawn the lines of public and private sphere in the study, then the public sphere role of social media is discussed with regard to the opinions of critical theoreticians

Key Words: Public space-private Space, Internet and social media, liberal media theory and critical theory

Giriş

İletişim teknolojilerindeki yaşanan gelişmeler iletişim sürecini değiştirerek yeni bir sosyal hayatın başlamasına neden olmuştur. Özellikle, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bireysel iletişime imkân sağlama, enformasyon miktarını artırarak evrensel erişimi mümkün hale getirme, etkileşimsellik özelliğiyle interaktif iletişime geçişi sağlama şeklinde sıralanan yapısal nitelikleri ile katılımcı-müzakereci demokrasiyi gerçekleştirecektir (Kayapınar, 2006: 97). Çünkü yeni iletişim teknolojilerinin inşa ettiği birey süper güçlerle donanmış ve özgürleştirilmiş bir bireydir (Underwood, 2002: 136).

İnternetin ve sosyal medyanın sağladığı imkânlarla güçlenen birey, özgür iradesini kullanarak toplumsal ve siyasal alana daha fazla katılma, müzakereci demokratik sistemin gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak, demokratikleşme ve özgürlükler alanı olarak düşünülen ve tüm dünyada geniş kitleler

tarafından kullanılan sosyal medyanın kamusal alan yaratıp yaratmayacağı birçok açıdan tartışılmaktadır.

Liberal medya kuramcıları internetin ve sosyal medyanın kamusal alan yaratabileceği konusunda umutluyken, eleştirel kuramcılar ise, interneti dolayısıyla sosyal medyayı tekelci güçlerin yayılmasını sağlayan bir başka güç olarak nitelendirmektedir. Genellikle internetin diyalogu artırıcı karakterine ve kamusal alan yaratabilme potansiyeline sahip bir araç olarak değerlendirilirken, Rheingold (1993: 284-300) ise interneti her isteyene açık erişim gönüllü katılım, kamuoyunun rasyonel tartışmaya katılan vatandaşlar birliği tarafından gerçekleşmesiyle kamusal alan kavramını yerine getirdiğini belirtmektedir. Dahlgren ve Olsson (2007: 198) ise Rheingold'un aksine internetin yarattığı sonuçların gerçek bir kamusal alan ümidini tehdit eden vatandaşlar ve tüketiciler arasında parçalanmaya neden olan bir araç olduğunu, bununla gerçek bir dijital uçurum yarattığını ifade etmektedir. Schalken ise internetin yeni bir kamusal alan yaratacak misyonunun olmadığını sadece kamusal alanın bir parçası olacağını belirtmektedir (Schalken, 1998: 160-170). Aydoğan (2010: 11) ise interneti ve sosyal medyayı postmodern özelliklere sahip, modern standartların dışında yeni bir tür kamusal alan oluşturan "ikinci medya çağının meyvesi" olarak değerlendirmektedir.

"Enformasyon Devrimi Efsanesi" adlı eserinde Yusuf Kaplan da yeni iletişim araçları ile kapitalist üretim biçimleri ve ilişkilerinin yaygınlaşması sonucunda yerel kültürlerin metalaştırılarak küresel güç alanına katıldığını ve tek bir küresel kültür altında kar maksimizasyonuna bağlanan güçlerce dünyanın denetlenmesinin kolaylaştığını bu nedenle yeni iletişim araçlarının demokratik bir süreç oluşturmasının bir fantazyadan ibaret olduğunu ifade etmektedir (Kaplan, 1991: 141).

Siyasetin ve demokrasinin popüler kültürün dinamiklerine göre şekillendiği sayısal eşitsizliğin küresel arenada artarak sürdüğünü siyasal katılımın seçim zamanlarına indirgenmektedir. Apolitikleşen vatandaşlarca kamusal sorunların geri plana itilip, kamuoyu oluşturmada toplumsal bağlamın ortadan kalktığı bu süreçte, internet ve sosyal medya uygulamalarıyla, aydınlanmanın mirası olan demokratikleşmenin nasıl gerçekleşebileceği kuşkuludur/tartışmalıdır. Özellikle toplumsal kimliklerin parçalanarak sanal ortamda kendi yalnızlığına itilen bireyler gün

geçtikçe anlama, karar verme ve direnme yetilerini kaybettiği ve kolektif bilinç zayıfladığı toplumsal yapılarda bu kuşku daha da artmaktadır. Dolayısıyla internet ve sosyal medyanın özgürleşme, kendini ifade etme, ötekini algılama, toplumun ortak sorunları üzerinde tartışılıp ortak kararların alınma noktasındaki uygulamalarıyla kamusal alan arasındaki ilişkiyi açıklamak oldukça zordur.

Bu zorlu alanı betimlemeye ve açıklamaya talip olan bu çalışma, sosyal medyanın bir özgürlük alanı oluşturduğu ve hatta demokratikleşmeye yol açarak yeni bir kamusal alan yarattığı ve muhalif seslerin yükselerek yeni agoralar, formlar sunduğu yönünde var olan iyimser görüşü sorgulamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın amacına uygunluğu açısından, mevcut durumu belirlemeye yönelik “tanımlayıcı araştırma modeli”, veri toplama aracı olarak ise “literatür taraması” yöntemi kullanılmıştır

Ayrıca interaktif olma özelliği, çok-katmanlı yapısı, kolay ve geniş erişim kolaylığı ile kamusal alanın oluşturulması noktasında uygun bir zemin oluşturduğu düşünülen internetin ve sosyal medyanın “kamusal alan” oluşturma gibi kendisine yüklenen misyona sahip olup olmadığı, liberal medya kuramcılarının ve eleştirel kuramcılarının görüşleri doğrultusunda yeniden tartışmaya açmayı da amaçlamaktadır.

1.Kamusal Alan Ve Özel Alan Tartışmaları Üzerine Düşünceler

Modern toplumsal düşüncenin oluşmasında önemli bir kavram olan kamusal alan, özgür toplumun oluşumundan, insan haklarından, sosyal devlet anlayışına uzanan bir dizi toplumsal kazanımların elde edilmesinde önemli rol oynamıştır. Dolayısıyla çağımızda, siyasal alanda yürütülen demokrasi tartışmalarının kamusal alan-özel alan üzerinde yoğunlaşması doğaldır. Ancak, devlet gücünün kullanıldığı yerleri ifade eden “kamu erkinin (otoritesinin) alanı” ile toplumdaki “demokratik katılım ve eleştirel söylem alanı” olarak düşünülmesi gereken kamusal alanı bir birinden ayırmak, farklı düşünmek ve yorumlamak gerekmektedir. Kamusal alan demokratik yapılarda, resmi kurum-kuruluş ve devlet idaresi altındaki yapılar olarak algılanmakta ve toplumu temsil eden bütün aktörlerin eşit ve özgür olarak katılabilecekleri, deneyim ve eylemin mekânı olma ve sistemde bir dönüşüm yaratma potansiyeli taşıyan bir alan kastedilmektedir (Ercins, 2013: 297-300).

Vatandaşların toplumsal konularda, eşit ve özgür bireyler olarak söz, irade ve eylemleriyle, hem inşa ettikleri hem de etkinlikte buldukları ve demokrasinin bir önkoşulu ve ilkesi olarak kabul edilen kamusal alan üzerine yapılan tartışmalarda henüz bir görüş birliği bulunmamaktadır. Hatta bırakın özel noktaları, kavramın genel hatlarında bile bir uzlaşma bulunmamaktadır.

Kamusal ve özel alan ayrımı genel olarak, 18. ve 19. yüzyılda bireyin özne olarak kabul edilmesiyle yakından ilgilidir. Kamusal alan, özel alan farklılığı genel olarak bireyin kendisini ilgilendiren konular ile toplumu ilgilendiren konular arasında yapılan bir farklılaştırma alanı olarak kabul edilmekte ve günümüzde kamusal alan ve özel alan kavramları siyasal alanda yürütülen demokrasi tartışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Çünkü siyasete her farklı siyasal sistem kendi kamusal/özel alan kavramsallaştırması yaparak, siyasal sistemin kabul ettiği bakış açılarıyla (iktidar, muhalefet, güç, ideoloji vb), kamusal alanı tanımlamaktadır. Bu ise kamusal/özel alan tanımlarında bir genişlemeye ve bolluğa neden olmaktadır (Yükselbaba, 2008: 230-270).

Bu bağlamda, Habermas kamusal alan-özel alan kavramsallaştırmasına ilişkin belirsizliğin, genelde çağdaş yaşamdaki kamusal alana dair açık bir anlayış eksikliğinden kaynaklandığını belirtmektedir. Peters ve Cmiel, kamusal alanı, genel anlamda "açık, görülebilir, kolektif ve herkesin rahatlıkla girebildiği" alan, özel alanı ise "kapalı, görünmez, bireysel ve yasak olan" bölge (Peters ve Cmiel, 1997: 259-260) olarak tanımlamaktadır. Toplumsal yaşamı, özel alan ve kamusal alan olarak iki farklı alana ayırarak analiz etme düşüncesinin ilk tarihsel örneğine Eski Yunan demokrasisinde rastlanılmaktadır. Modern insan, özel alanı daha doğal daha özgür bir alan olarak görmüş, kamusal alanı da zorunluluklar ve görevler alanı perspektifinde tanımlamıştır (Gürbilek, 2001: 56 ; Dağtaş, 2014: 22).

Habermas "Kamusal alanın Yapısal Dönüşümü" adlı eserinde, farklı tarihsel dönemlerde karşılığını bulan –"ortaçağda geçerliliği olan "temsili kamu", Fransız Devrimi'nin hemen öncesinde geçerli olan ve burjuva toplumunun kamusu için entelektüel zemin oluşturan "edebi kamu" ve son olarak "siyasal ya da burjuva kamusal alanı"- üç kamusal alandan bahsetmektedir (Habermas, 1997: 15-21). Günümüzde sıklıkla kullanılan modern kamusal alan ise burjuva liberal kamusal

alanın oluşum ve dönüşüm sürecidir. Bu noktada, modern kamusal alan, siyasal bir alan olarak kabul edildiği için, modern siyasal ve hukuk sistemlerinin meşruiyet düzlemi olarak da görülebilmektedir. Bu nedenle modern kamusal alanla, tartışılan siyasal konuların kesin ve doğruya ulaşmak üzere uzlaşa sağlanması (Koroğlu, 2013: 431-457), herkese açık, insanların sınırlama olmaksızın, uyum içinde bir araya gelip, birlikte hareket ettikleri ve özgürlüğün kendisini gösterdiği alanın, (Arendt, 1994: 74-75) oluşturulmasını hedeflenmektedir.

Habermas kamusal alanın çerçevesini oluştururken, toplumsal anlam üretiminde kamuoyunun önemine değişmiş, ancak kanaat ile kamuoyunun birbirinden farkını ortaya koymuştur (Özbek, 2004: 41). İlkesel olarak kanaatler kamuoyunun hammaddesini oluşturmakta ve gelmiş geçmiş kolektif önyargılar, değerler ve kültürel varsayımlar tortusu içinde gündelik düşünce biçimleri (ortak duyunun ürünü olarak kanaatler) kamusal tartışma ve eleştirinin filtresinden geçirilmektedir. Kamuoyu, kanaatleri bu şekilde işleyen eleştirel aklın ürünüdür ve kamusal akıl kanaatlerin toplamı ya da egemen kanaat değildir. Çünkü siyasal alanda iyi işleyen bir kamusal alan olmadan oluşan kamuoyu, kamusal olmayan kanaatten öte bir anlam taşımamaktadır (Özbek, 2004: 42).

Habermas, her türlü çıkardan uzak, herkese açık bir kamusal yapıyı tasarlamaktadır. Bu nedenle, kamusal alanın, devlet gücünün baskısı, yönlendirmesi olmadan özgür bireylerin devlete karşı oluşturduğu bir alan olduğu kadar, sermaye egemenliğinden, kar güdüsünden ve ticari kaygılardan da bağımsız ve topyekûn hepsinin karşısında olması gereken bir alan olduğunun da altını çizmektedir (Habermas, 1992: 462-463). Çünkü "... Demokratik bir kamusal alan, 'ilke' olarak, sadece keyfîlik, baskı ve bürokratik hiyerarşileriyle, devlet egemenliğine değil, aynı zamanda sermaye egemenliğine, ticarileşme ve metalaşmaya karşı kurulan, kurulması gereken bir alandır" (Özbek, 2004: 34).

Habermas gerek burjuva kamusal alanın unsurlarını incelediği gerekse söz konusu kamusal alanın olumsuz anlamda dönüşümünü incelediği "Kamusallığın Yapısal Dönüşümü" adlı çalışmasında sadece devletin bir egemenlik kurmak için oluşturduğu baskısından değil, özel çıkarların bozucu etkilerinden de söz etmektedir (Habermas, 1997: 15-21). Yani hem tarihsel bir olgu hem de normatif bir kategori

olarak ele aldığı kamusal alan, yalnızca devletin dışında ve ona karşı kurulan bir alan değil, aynı zamanda sermaye mantığına da karşı olan bir alandır. Bu noktada, Fraser kamusal alanı, “... kamusal alan aynı zamanda resmi-ekonomiden de kavramsal olarak ayrı, pazar ilişkilerinin değil, söylemsel ilişkilerin alanı; satın alma ve satmak yerine, tartışma ve müzakere için ortaya konmuş bir özgürlükler sahnesi” (Fraser, 1990: 57) olarak tanımlamaktadır.

Buraya kadar anlatılardan yola çıkarak özetle, kamusal alan kavramı, iletişim ve demokrasi arasındaki ilişkiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle erken dönem kapitalizmini ve burjuva toplumunda kamu fikrinin yükselişini ve çöküşünü inceleyen Habermas, kamusal alanı, modern toplumun ve demokrasinin kurucu örgütlenme ilkesi olarak ele almaktadır (Habermas, 1997: 359-373). Böylece devletin ve özel alanın dışında kalan, eşit vatandaşların bir araya gelerek eleştirel kamusal tartışmalar yaptıkları, uzlaştıkları ve eylemde buldukları alan olarak tanımlamasıyla iletişim ve demokrasi arasındaki ilişkiyi daha da netleştirmeye çalışmaktadır (Şener, 2006: 63-67). Dolayısıyla kamusal alan, vatandaşların kanaat ve iradelerinin ortaya çıktığı, adalet ve özgürlük mücadelelerinin verildiği; siyasal iktidarın bir özyönetim ilkesi olarak kamusalığa, iletişimsel akla dayanarak rasyonelleştirildiği alan (Özbek, 2004: 57) olarak özetlenmektedir. Böylece, en yaygın kabule göre; eleştirel tartışmaları besleyen devletin egemenlik kurmak için oluşturduğu baskıdan ve satın alma-satma, pazar ekonomisinden ayrı her unsur (kahvehaneler, salonlar, edebiyat ve burjuva romanı, mektuplar, basın günümüzde ise internet ve sosyal medya kamusal alanının ve kamuoyunun olduğu araçlar ve mekânlar) kamusal alanının sınırlarına dâhil edilebilir.

İşte bu noktada kamusal alan oluşumunda kitle iletişim araçlarındaki yapısal dönüşümle birlikte liberal ve eleştirel medya kuramcılarının internet ve sosyal medyanın kamusal alan oluşturma misyonu hakkındaki görüşleri önem kazanmaktadır.

2.Kamusal Alan Tartışmalarında Sosyal Medya: Liberal Ve Eleştirel Yaklaşımlar

Günümüz dünyasında gelişen bilgi iletişim teknolojileri, yeni ve farklı iletişim olanaklarını da beraberinde getirmiştir. Postmodern imgelerin egemenliğinde şekillenen iletişim araçları, bir iletişim aracı olmanın ötesinde anlam ifade etmektedir.

Kültürün, siyasetin, ekonominin üretim mekanizmalarında değişime aracılık eden bilgi iletişim teknolojileri, insanların birbirlerini etkilemesine yol açarak gündelik hayatın önemli bir parçası haline gelmektedir (Gürel ve Tıgılı, 2013: 39).

Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru farklı iletişim teknolojileri ve iletişim biçimleri, dijital yapısına, çoklu ortam ve etkileşimsellik özelliğine bağlı olarak yeni medya olarak adlandırılan tek bir platformda bütünleşmeye başlamıştır. Mayfield (2010: 5-7) yeni internet teknolojisi ile paylaşımcılığın, şeffaflığın, katılımcılığın, sosyalizasyonun, geri bildirim arttığını, bütünleşik merkezlerin oluştuğunu ve yerelin küresele taşınarak simetrik iletişim ortamı içinde herkesin, dünyanın herhangi bir köşesinde olup bitenden haberdar olduğunu belirtmektedir.

Yeni medya bağlamında internet ve sosyal medya bir yandan uluslararası örgütlerin devletler ile ilişkisini kolaylaştırırken diğer yandan vatandaşlar hakkında bilgi toplamak ve gözetleme işlevini yerine getirmek için kullanılan bir denetim mekanizması işlevi sunduğu da görülmektedir. İnternet ve sosyal medya ile bir yandan kullanıcı etkin kılınmakta ve denetlenmesi zor olan alanda sanal cemaatler, e-posta zinciri ve sohbet odalarında binlerce konu tartışılarak toplumsal çeşitliliğin yolu açılmaktadır. Diğer yandan kapitalizmin etkisi altında popüler kültür içinde apolitize olmuş bireylerden kamusal alanı ve müzakereci demokrasiyi yeniden inşa etmeleri konusunda vatandaşlık hizmeti beklenmektedir (Armağan ve Onur, 2012: 154).

Bilindiği gibi, modern toplumun ortaya çıkışıyla birlikte iletişimsel süreç ve demokratik işleyiş birbirine paralel olarak gelişmiştir. Yeni medya genelinde internet ve sosyal medya özelinde yaşanan ve ortaya çıkan yapısal ve içeriksel değişim ve gelişmeler liberal ve eleştirel yaklaşım olmak üzere iki farklı perspektifte açıklanmaktadır. Modern dönemde yeni iletişim teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak artan enformasyonun demokrasi idealinin gerçekleştireceğine dair iyimser görüş liberal bakış açısı içinde genel kabul görse de, eleştirel kuramcılar, bu iletişim teknolojilerinin sahip olduğu olanakları egemenlik, hegemonya, güç ve iktidar alanı yaratmak için kullanılabileceğini ortaya koymaktadır (Geray, 2002: 28-48).

Liberal kuramcılar, yeni iletişim araçlarının kitleleşerek bireylerin bilinçlenmesini, kendilerini yöneten temsilcilere ilişkin gerekli bilgiye sahip olarak

hükümeti denetleyip kontrol ettikleri, özgürleşmeyi sağlayarak müzakereci-demokrasiyi geliştirdiklerini savunmaktadır. Ayrıca liberal kuramcılar yeni iletişim teknolojilerinin, devleti gözetleyen/denetleyen kamu gözcüsü (ombudsman) olarak hareket ettiğini ileri sürerek, (Curran, 1997: 142) demokratik rolünü ön plana çıkarmaktadırlar. Böylece "liberal kuramcılar, yeni iletişim teknolojilerinin ticarileşmesini göz ardı ederek toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini, toplumsal bağlamdan kopararak analiz etmekte, yeni iletişim teknolojilerini enformasyon-demokrasi ilişkisi bağlamında internet-sosyal medya, demokrasi ve kamusal alan üçgeninde açıklamaktadır.

Bu bağlamda, internetin ve sosyal medyanın, göreceli olarak özgür bir ortam yaratmaktadır. Toplumsal yapıda birçok olumlu değişim ve dönüşüme neden olduğu düşünülen internet ve sosyal medyanın, enformasyonu evrensel anlamda paylaşımına açarak çoğaltması ve etkileşimselliğe yol açan yapısıyla da siyasi alanı değiştirip dönüştürmektedir. Özellikle ulusal sınırları ve zaman sorununu aşarak vatandaşlara istedikleri enformasyonu sağlaması, vatandaşların siyasal alana katılımını teknik olarak kolaylaştırmaktadır. Oluşturduğu sanal forumlar aracılığıyla tartışma ortamı yarattığı, toplumdaki muhalif ve alternatif gruplara egemen iletişim araçlarından çok daha düşük maliyetle haberleşme imkânı tanıdığı, sivil toplumun örgütlenmesini kolaylaştırdığı için toplumu demokratikleştireceği ve doğrudan demokrasinin uygulanacağı ileri sürülmektedir (Armağan ve Onur, 2012: 153-155).

İnternet ve sosyal medyaya liberal bir bakış açısıyla yaklaşarak, internet-sosyal medya-demokrasi ilişkisine vurgu yapan sosyal bilimciler, sosyal medya ve internete erişim kolaylığı, enformasyona ulaşmada yeterlilik gibi noktalarına vurgu yapmaktadır. Özellikle internetin-sosyal medyanın otoritelerin müdahalesi olmadan vatandaşların örgütlenmesine izin vermesi, ifade özgürlüğünün sınırsız ve içerik denetiminin teknik olarak zor olması, vatandaşların siyasal alana katılımını artırması (Timisi, 2003: 207) gibi ana tema etrafında görüşlerine destek aramaktadırlar.

Vatandaşların kanaat ve iradelerinin yansıdığı, adalet ve özgürlük mücadelesinin verildiği, siyasal iktidarın öz yönetim ilkesini benimseyip rasyonalite ve iletişimsel akıllı talep ettiği kamusal alanda, internet-sosyal medya aracılığıyla yeni bir kamuoyunun filizlenebileceğini düşünen liberal yaklaşım, iç ve dış baskılardan

daha ziyade, herkesin her iddiayı çekincesizce sorgulayıp dillendirip müzakere edebileceği bir ortam yaratmaktadır (Armağan ve Onur, 2012: 153-155). Bu ortamın gerçekleşmesini ise internetin ve sosyal medyanın anarşik yapısına, interaktif iletişime yol açmasına, kamuoyuna ulusal ve uluslararası bir mücadele eksenini sunmasına bağlamaktadırlar. Dolayısıyla, internetin ve sosyal medyanın topluma yayılmasıyla birlikte kamusal kavramı, yeniden gündeme getirilmekte, internet ve sosyal medya, geleneksel medyadan (gazete-radyo-televizyon) sonra kamusal alanın yeni mecrası olarak değerlendirilmektedir.

Rheingold, (1993: 149) internetin sanal grupların alternatif toplanma mekânları olarak, yeni agoralar yarattığını, yeterli sayıda insanın insani duygularla siber uzamda ilişkiler kurarak toplumsal sorunları tartışabildiğini “The Virtual Community” eserinde belirtmektedir. Sanal gruplar, sanal gerçeklik üzerinden ütopyacı projeler geliştirmekte ve gerçek dünyada yoksun bırakılan tüm ödül ve fantazyalara sanal âlemde ulaşabilmektedir. Sanki ötekilerle bedensiz ilişki kurmada kendilerine bir sanal hareket alanı yaratmakta, çoklu kimliklerle etkileşime geçebilmektedir (Robins, 1999: 148). Özellikle, internetin enformasyon bolluğu sayesinde bireysel bilinçlenme sağlanacak ve vatandaşlık kültürü oluşup yaygınlaşacak, siyasal katılım artarak muhalif seslerle alternatif grupları harekete geçirip güçlü bir kamuoyu yaratılacaktır. Çünkü internetin ve sosyal medyanın düşünce oluşturma ve düşünceleri ifade edip yayma özgürlüğündeki sınır tanımazlığı, küresel kamuoyunun yaratılmasında oldukça işlevsel olduğu düşünülmektedir. İnternet, sivil toplumun sesi olan sivil toplum kuruluşlarını farklı sorunlar konusunda harekete geçirip, karar süreçlerinden pay almaya zorlayarak demokratikleşmenin yolu açılacak (Curran, 1997: 142) ve bu yolla hükümetleri gözetleyip denetlemek ve siyasal uygulamalara karşı siyasal katılıma meşruiyet kazandırmak kolaylaşacaktır. Böylece çağımızda toplumlar eşitlik, özgürlük ve şeffaflığa doğru evrilebilecektir. İnternetin ve sosyal medya oluşturduğu ve yeni imkânlarla toplumsal yapıda “katılımcı-müzakereci-doğrudan demokrasi”, dolayısıyla “agora” hayallerini yeniden harekete geçirilebilecektir. Özellikle internetin ve sosyal medyanın oluşturduğu “siberdemokraside” temsili demokrasinin kurumları işleyişini, geçerliliğini kaybedecek ve siyasal alan daha katılımcı, şeffaf, eşitlikçi ve özgürlükçü bir yapıya (Şeker, 2006: 64) kavuşacaktır. Özellikle 19. yüzyılda modern

toplumlarda burjuva kamusal alanının çerçevesini çizerken Habermas gazetelere özel bir önem attığı gibi neo-liberalizmin (Lyon, 1998: 97) etkisiyle hızla bireyselleşen dünyada, bu kez küresel bir kamusal alanı yeniden canlandırması beklentisi içerisinde olan liberal kuramcılar internet ve sosyal medyaya özel bir önem atfetmektedir.

Liberal görüşü savunanların aksine, eleştirel kuram adı altında toplanan görüşlerin genel özelliği ise iletişim teknolojilerinin (internet-sosyal medya) toplumsal yapının ve iktidar-güç ilişkilerinin oluşturulmasındaki ve devam ettirilmesindeki rolü ve işlevi üzerinde durmaktadır. İnternet ve sosyal medyanın tahakküm ve baskı aracı oluşturma konumuna geldikleri görülmektedir. Çok sayıda vatandaşın sosyal ve siyasal olaylara daha kısa sürede reaksiyon göstermesine olanak tanıyan internetin ve sosyal medyanın (liberal kuram) sosyal ve siyasal alanda meydana getirdiği tüm bu imkân ve avantajların (katılım, etkileşim, kamusal alan oluşturma, demokratikleştirme), eleştirisini yapan eleştirel kuramcılar aynı zamanda karşı argümanlarda geliştirmişlerdir.

Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse ve Louis Althusser vb. eleştirel kuramcılara göre, kitle iletişim araçları tahakküm, zihin yönlendirme, sanal gerçeklik oluşturma, ideolojik aygıt ve baskılama aracı olarak egemen ideolojiler tarafından kullanılmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri, sanal gerçeklikler yaratarak, insanların gerçeği algılayış biçimlerini etkilemekte, insanın düşünsel yapısını yönlendirmekte ve yeni yaşam biçimlerini belirlemektedir. Aynı zamanda mevcut sistemin aksayan yönlerini etkileyerek sistemin sürekliliğini ve meşruluğunu sağlama amacını da taşımaktadır. Çünkü teknolojik rasyonellik düşüncesi, iktidarı eleştirerek haklılığını ortadan kaldırmaktan çok onu koruma amacı (Habermas, 2004: 36) gütmektedir. Dolayısıyla, yeni iletişim teknolojisi aracılığıyla vatandaşlar farkında olmadan ideolojik bir güdülenme içerisine sürüklenmekte, topluma ve hatta kendine yabancılaşmakta ve manipülasyona maruz kalmaktadır. Böylece vatandaşlar internet ve sosyal medyayla daha kolay yönlendirilebilmekte, tahakküm altına alınmakta ve istenilen düşünce ve davranış formatına uygun olarak inşa edilmektedir. Bu noktada Lull (2001: 88), internet ve sosyal medyanın oynadığı bu rolle tıpkı geleneksel medya gibi ideolojik bir araç olarak kullanıldığını, egemen ideolojilerin mesajlarını topluma aktarma ve siyasal - toplumsal gündemini belirleme noktasında işlev gördüğünü ifade

etmektedir. İnternet ve sosyal medya oynadığı bu rolle egemen ideolojilerin bakış açılarını, anlam üretme biçimlerini sürekli olarak yeniden üretmekte, toplumsal gerçekliğin egemen ideolojiler çerçevesinde kurulmasına ve düzenlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda eleştirel kuram teorisyenleri, bilim ve teknolojinin siyaset ve ideolojiden bağımsız düşünülmemesi gerektiğinin üzerinde ısrarla durmakta (Doğan, 2014: 53-61) ve sosyal medyanın kamusal alan oluşturma noktasında yüklendiği misyonu bir fantazyaya olarak değerlendirmektedir. Çünkü internet ve sosyal medya “iletişimin aşırı derecede ticarileşmesini”, “etkileşimin tek tipleşmesini”, “denetim ve gözetim toplumunun oluşturulmasını” ve özellikle “kamusal alanın sanallaşmasını” sağlayarak toplumsal-siyasal alanda olumsuzluklar yaratmaktadır.

Bilindiği gibi katılımcı demokratik sistemin ön koşulu olarak kabul edilen kamusal alanın oluşabilmesi için toplumu etkileyen problemleri tanıma, algılama, teşhis etme ve iyileştirme adına görüşlerin açıkça tartışıldığı platformun, ideolojik yaklaşımlardan uzak bir bilgi üretim sürecinin oluşturulması zaruridir. Kamusal alan, tarihsel olarak burjuva sınıf çıkarımının evrenselleştirilmesini sağlayan, burjuva entelektüellerinin oluşturduğu öznelliğe ilişkin yeni yaşam şeklinin ve tecrübelerin anlaşılır kılınmasına yönelik salt ideolojik bir araca indirgenemeyecek kadar önemli bir bilgi üretim sistemidir. Ancak Habermas (1997: 280-281), yeni yaşam dünyasından kaynaklanan uygulamaların daha sonra ideolojiye indirgenerek, egemen ideolojinin yönlendirdiği öğeler haline geldiğini ve kamusal alanın ideolojik bir yapıya büründüğünü ortaya koymaktadır.

Bireyler, bilgi üretim sürecini ve kanallarını üreten ve elinde tutan siyasal aktörlerin interneti ve sosyal medyayı ideolojik bir aygıt olarak kullanması karşısında, savunmasız kalmaktadır. Her ne kadar, bireylerin internetin ve sosyal medyanın dijital bir kamusal alan yarattığı düşünülse de, medyanın toplumsal-siyasal alanı belirleme ve bilgi üretim kanallarının ideolojik bir süzgeçten geçirilerek bireye sunma olgusu, bireyi nesnel gerçekliğe ulaşma yolunda sonuçsuz bırakmaktadır. Bu noktada medyanın sahip olduğu ideoloji bir anlamda ürettiği bilgi, hizmet ettiği çıkar gruplarının, egemen güçlerin, siyasal iktidarların ideolojisi ile özdeşleşmektedir (Kaplan ve Ertürk, 2012: 7-11). Dolayısıyla “kurgulanan gerçeklik” artık “gerçekliğin” yerini alarak kitleler kurgulanmış bir gerçeğin içinde yaşayan “sessiz

yığınlar” (Baudrillard, 2005) haline gelmekte ve/veya getirilmektedir. Bu durum ise, kamusal tartışmaların herkese açık, ideolojik saplantılardan uzak ve özel çıkarılardan bağımsız bir tartışmanın yürütülmesini görüşüyle ile çelişmektedir. Özellikle kamusal alanda yapıldığı düşünülen siyasal tartışmaların eşit olmayan iktidar ilişkileri tarafından belirlenmesi sağlanarak (Mckee, 2005: 27), asimetrik güç ilişkileri ve üzerinde konsensus sağlanamayan çıkarlar söz konusu (Habermas, 1997: 280-281) olmaktadır. Bu durum ise interneti ve sosyal medyayı, ideolojik bir araca indirgemektedir. Bu yapı ise toplumsal ve siyasal alana katma değer sağlayacak bir kamusal alanın oluşmasına imkân tanımamaktadır. Örneğin, dünyanın önde gelen video paylaşım sitesinden birisi olan Youtube ve en önemli arama motoru olan “Google’ın tüm gelirlerinin reklamlardan elde etmekte, neyin ve ne kadarının söylenebilir/paylaşılabilir olduğuna da reklam verenler (sermaye grupları) karar vermektedir. Çin’de Google yasaklanmamak için Çin’in istediği arama kriterlerini kabul etmesi, Youtube’un ise bazı vatandaşlara rahatsızlık veren ve bazılarının işine gelmeyen videoları kaldırması Facebook, Twitter, Youtube gibi “sosyal paylaşım sitelerinin” yeni bir “medya tüketim” kültürü yaratmaktan öteye gidemediğinin en güzel göstergesidir (Özgül, 2012: 4530).

Ayrıca, kamusal alanda var olmaya çalışan bireyin özerkliğini ve öznelliğini koruması son derece önemlidir. Liberal kuramcıların internet ve sosyal medya ile ilgili olarak modern ve yalnızlaşan bireyin kendini özgürce ifade edeceğine ilişkin olumlu beklentilerinin aksine, bireylerin kendi fikirlerinin değil kendilerini ait hissettikleri grupların fikirlerini körü körüne, sorgulamadan destekledikleri bir alana dönüşmeye başladığı görülmektedir (Durusoy, 2012: <http://www.haydardurusoy.com>).

İnternette ve sosyal medyada kamusal alana katılarak özgür ifadelerini paylaştıklarını iddia eden bireylerin, ait olduğu gruplara verdikleri destek karşılığında o gruba ait olan insanların da desteğini kazandığı, kendilerini daha güçlü ve büyük bir grubun bir üyesi olarak görmeye başladıkları görülmektedir. Çünkü grubun beklentilerine göre hareket eden, yani kendisi olduğu zaman değil, ”mış” gibi yaptığı sürece daha fazla kişi tarafından takip edildiğinin, daha fazla retweet edildiğinin, kısacası daha fazla kabul gördüğünün ve kendini daha güçlü hissettiğinin (Durusoy, 2012: <http://www.haydardurusoy.com>) farkına varmaktadır. Bu noktada Yaşın’ın

(2006: 143-146) 2006 yılında hem sağ hem de sol kimliğe sahip tartışma listeleri üzerinde yaptığı çalışmasında, internette siyasal konulardaki tartışma listelerinin içeriklerinin büyük oranda haber siteleri tarafından oluşturulduğu, tartışma listelerinin bireylerin kendi kimlik ve söylem taleplerini sanal alana taşımak yerine, egemen söylemin sanal alanda taşıyıcılığını yaptıkları sonucuna varmıştır. Bu durum ise internet ve sosyal medyanın bireylerin kamusal alana girerken kolektif bilinç karşısında bireysel özgürlüklerinin kaybetmeleri anlamına gelmektedir. Çünkü kamusal alanın olmazsa olmazı olan ifade özgürlüğü, öznellik, demokratik söylem alanı, muhalif seslerin yükselmesi, gibi unsurların oluşumu ortadan kalkmaktadır.

Özellikle modernizm ile birlikte toplumsal yapıda yaşanmaya başlanan ötekileştirme, tahammülsüzlük, karşı tarafa hegemonya kurma arzusu internetin ve sosyal medyanın yapısal özellikleri ile birleşip karşılık bulmaya başlamasıyla, internet ve sosyal medya, barış, konsensüs ve anlaşma unsuru olmaktan çıkarak ötekileştirme, parçalanma, yönlendirme, manipüle etme eğilimini göstermeye başlamıştır. İnternetin ve sosyal medyanın, merkezden uzaklaşmayı ve marjinalleşmeyi destekleyen bir yapıya dönüşmesi ile kamusal alanın oluşturulmasındaki temel kavramlar sekteye uğramaktadır. (Durusoy, 2012: <http://www.haydardurusoy.com>). Örneğin; sosyal medyanın en popüler mikro blog sitesi olan Twitter da bu tehlikenin en yoğun yaşandığı alanlardan birisidir. Twitter'da grup kimliğinin abartılması sonucunda farklılıklar ayrıcalığa dönüştürülmekte ve diğer tüm fikir ve gruplar acımasızca, ötekileştirilmekte ve yok sayılmaktadır. Ötekileştirilen hatta yok sayılan toplumsal ve siyasal fikirler, ideolojiler ve yapılar arasında iletişim ve diyalog iklimi kaybolmakta ve abartılan grup kimlikleri grupsal ve/veya kimliksel fundemantalizme dönüşmektedir.

Sosyal medya genelinde twitter özelinde devam ettirilen kavgacı, mücadelecilik ve ötekileştirici iletişim tarzı internetin ve sosyal medyanın bir kamusal alan oluşturma potansiyelinden uzaklaşarak 60'lı 70'li yılların devrim mücadelesi yapıldığı meydanlara dönmesine sebep olmaktadır (Durusoy, 2012: <http://www.haydardurusoy.com>). Bu durum ise kamusal alanın oluşturulmasında temel ilke olarak kabul edilen bireyin özerkliğini, öznelliğini koruyarak, genel yarara ilişkin ve toplumu etkileyen problemleri teşhis etme, iyileştirme ilkesini kökünden

yıkmaktadır. Kamusal alan oluşmasının önemli şartlarından olan toplumun sosyal ve siyasal noktadaki sınır uçlarının oluşması noktasındaki ortak çıkar, kamu yararı ve toplumsal-siyasal konulardaki uzlaşma anlayışının parçalanmasına sebep olmaktadır.

Kamusal alan rasyonelliğe, eleştirel düşünceye ve tartışmaya dayalı bir alan olduğu için, kamusal alana katılan bireyler düşüncelerini özgür bir ortamda oluşturmak, özgür bir ortamda tartışmak, müzakere etmek noktasında enformasyona ihtiyaç duymaktadır (Curran, 1997: 142). Enformasyonu elde ettiğimiz başlıca araçlar olan kitle iletişim araçları (özellikle günümüzde internet-sosyal medya) kamusal alanın çekirdeğini oluşturduğu varsayılmakta (Habermas, 1997: 76-77), -egemen ideolojilere karşı kamuoyunun olduğu alan olarak- kitle iletişim araçlarının bilgi üretme ve yayma özelliklerinden etkili bir biçimde yararlanıldığı düşünülmektedir. Ancak kamusal alanın kültürel özellikleri (bireylerin toplumsal statülerini yok sayarak toplumsal tartışmalara katılmaları) Habermas'a göre (1997: 80-85) kitle iletişim araçlarının piyasa egemenliğine, egemen ideolojinin yönlendirmelerine, iktidarın çıkarlarına hizmet eden bir araca dönüşmesiyle birlikte, kamusal alan oluşturmadaki başlangıç özelliklerini kaybetmiştir.

Bireylerin eşit ve özgür biçimde rasyonel tartışmalar yaptıkları "ideal" kamusal alan 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ideallliğini kaybetmeye başlamıştır. Devletin özel alana müdahale ettiği, özel-kamusal alan ayrımlarının silikleştiği, reklam ve halkla ilişkilerin basına nüfuz ettiği, siyasal partiler ve kitle iletişim araçlarının yönlendirdiği görünüşteki kamusal alana geçilmiştir (Şener, 2006 www.siyasaliletisim.org). Özellikle, 20. yüzyılın başından itibaren büyük işletmelerin ortaya çıkışıyla birlikte kitle iletişim araçları, reklam ve halkla ilişkiler faaliyetlerinin istilasına uğramıştır. Büyük reklam ajansları kitle iletişim araçlarını denetim altına almaya başlamış ve kendi gazete ve dergilerini yayın hayatına sokmuştur. Reklam ve halkla ilişkilerin denetimindeki kitle iletişim araçları, internet ve sosyal medyanın yayın politikalarının alanına da girerek bu alanı sömürgeleştirmiştir (Özbek, 2004: 58). Enformasyon otoyolları reklam, pazarlama ve eğlencenin egemen olduğu ticari çıkar için kullanılmakta, tüketim kültürü yaygınlaşmakta, kültür ürünleri metalaşarak kar mantığına yönelik olarak alınıp satılır duruma getirilmektedir. Kısaca Kellner'ın deyimiyle enfo-eğlence toplumu yaratılmaktadır (Kellner, 2015: 81). İnternet ve

sosyal medya gibi çoklu medya ortamları kendi çelişkilerini içinde taşımakta, özgürlük yerine totalitarizmin yeni boyutlarına yol açarak gerçek dünyayı ortadan kaldırmaktadır. Çünkü internet-sosyal medya enformasyonun miktarını ve türünü artırırken, enformasyon parçalanmakta, bireyselleşmekte, kolektif bilinç ortadan kaybolmakta ve edilgen izleyici kitlesinin artmaktadır (Gülüm, 2006: 137).

Aynı zamanda kamusal alanının gelişimine hizmet eden kitle iletişim araçlarındaki yapısal dönüşüm (günümüzde internet ve sosyal medya), kamusal alanda yaşanan dönüşümün tetikleyicisi olmuş “toplumsal hareketler, iletişimin oluşturduğu etkileşimle değil, egemen ideolojinin anonim taleplerince yönlendirilmeye başlanmıştır (pazar ekonomisinin yönlendirmesi) (Tomlinson, 1999: 690). Bu noktada Hebarmas ve Areth’in çerçevesini çizdiği ve kamusal alanda müzakereci-katılımcı demokratik ve rasyonel tartışma yapan vatandaşlardan tüketici kitlelere, özgür bireylerin müzakereleri sonucu oluşan toplumsal konsensustan, devletle örgütler arası pazarlığa dayalı uzlaşmalara geçilmiş ve kamusal alan (yarar-hukuk) ve özel çıkar (çıkâr-hukuk) ayrımı bulanıklaşmış ve ne özel alanın özelliği ne de kamusal alanın kamusallığı kalmıştır.

İnternet ve sosyal medya kamusal alan üçlüsü üzerine gerçekleştirilen tartışmalarda dijital aktivizm önemli kavramlardan birisidir. Son dönemlerde sivil toplum örgütlerinin çok fazla kullandığı ve sosyal ağların bir araç olarak kullanıldığı dijital aktivizmin en büyük özelliği kitleleri çok hızlı bir şekilde sokağa dökmesidir (<http://dijitalhayat.tv>). İnternetin ve sosyal ağların interaktiflik ve etkileşimsellik özelliği ile günümüzde gerçekleşen birçok protesto ve toplumsal hareketlerde insanların sokaklarda bir araya gelerek organize olmasını sağlayan güç olarak görülebilir. Tabii ki katılımcı olmak için fiziksel olarak bir yerde olmak gerekmemekte ve bu da her şeyin daha hızlı yayılmasını sağlamaktadır. Çünkü sosyal medyanın bir tıkla birçok kişiye ulaşabilme imkânı sağlamaktadır. (Özgül, 2012: 4534). Bu düşünce kısmen doğru olabilir. Ancak görme biçimi değişmediği sürece niceliğin ne kadar önemli olduğu tartışmalıdır. Aslında internetin ve sosyal medyanın kolaylaştırmış gibi görüldüğü aktivizm aslında bir tür toplumsal pasifizmdir. Bu noktada Body ve Ellison yazdıkları “Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship” adlı çalışmalarında internetin ve sosyal ağların farklı kültürel yapı ve ideolojideki

insanların birbirleriyle karşılaştığı bir alan olmaktan çok, kendi sosyal ağlarını görünür kılan ve bu görünürlük üzerinden bireylerin toplumsal kimliklerini değil, kendi kimliklerini inşa etmelerine hizmet ettiğini ifade etmektedir (Boyd ve Ellison, 2007: 30-38).

Ayrıca, dijital aktivizm tanımlamasında kamusal alanda aktivist hareketlerin sadece dijital alanla sınırlandırılmasının yanında dijital slacktivism (dijital tembelcilik) ve "clicktivizm (tıklamacılık) gibi iki yeni terimlerini gündeme getirmektedir. Bu terimler aktivizmi, sadece internette bir şeyler yazarak, başkalarının yazdıklarını paylaşarak, bir şeye tıklayarak günlük aktivizm kotasını doldurup huzura eren kitlelerin ataletine indirgeme tehlikesine işaret etmektedir (Uçkan, 2012: <http://www.politus.com.tr>). Çünkü aktivizm dijitalleştikçe yapısal olarak dönüşmekte ve etkisini yitirmektedir.

Bu bağlamda, Chomsky aktivizmin dönüşümünü anlatırken: "60'lı yılların sonunda gözle görülür şekilde ortaya çıkan sokak aktivizmi geriledi ancak bugün atomize olmuş bir aktivizm hala mevcut. Çok çeşitli aktivist hareketler ortaya çıktı. Feminist hareket, küresel ısınma karşıtı hareket, savaş karşıtı hareket bunlardan yalnızca birkaçı. Bu hareketlerin gözle görülür etkisi yok. Günümüzde 60'ların aktivizminin yarattığı etkiyi elde edemiyoruz" diyerek (<http://www.bianet.org>) 1960'larda aktivist hareketlerin oluşturduğu kamusal alan etkisini, günümüzde internet ve sosyal medya ile yaratmamanın zor olduğunu ortaya koymaktadır.

İnternette ve sosyal medyada kamusal alan oluşturma düşüncesinin sadece bir tıkla, bir 'like'la veya bir mesajla ortaya konulabilir olması, pek çok kişinin yalnızca 'modaya uymak' için bu işlemi gerçekleştirmesine neden olmaktadır. Çünkü birçok internet aktivisti, neyi, kimi, neden desteklediklerinin veya neye, kime, neden karşı olduklarının farkına bile varamamaktadır. Yalnızca belirli günlerde profil fotoğrafını değiştirerek bir şeyleri değiştirebileceğine kamusal alanda var olabileceklerine inananlar, yaralanan vicdanları bu şekilde rahatlatmakta ve tepkileri etkiye dönüşmeden uysallaştırdıklarının farkında bile olamamaktadır. Bunun yanında internet ve sosyal medya üzerinden kamusal alan oluşturmaya çalışılan aktivistler, kısa sürede oluşturulduğu ve kendilerine yüksek hedefler belirledikleri için çoğunlukla suni ve kolay dağılılabılır niteliktedir. (<http://yenikusak.blogspot.com.tr>).

Diğer bir tarafta ise, internet ve sosyal ağlar bir yandan özgürleşme ve demokratikleşme alanları yarattığı düşünülürken bir yandan da tahakküm ve gözetim alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Ali Toprak ve arkadaşları 2009 yılında yayınladıkları “Toplumsal Paylaşım Ağı: Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım” isimle eserinde gözetleme olgusu, mahremın kamusallaşması, bireycilik, teşhircilik ve toplumsal paylaşım ağları üzerinde iktidarın gözü gibi kavramlar ile açıklamaya çalışmaktadır. Bireylerin facebook örneği üzerinden de görülebileceği gibi bilinçli ya da bilinçsiz bir tür gözetleme ve gözetlenme pratiğine dâhil olduklarını (Toprak vd, 2009: 20-30) ortaya koymaktadır. İnternet ve sosyal medya üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılan denetim ve gözetleme pratiği, devletin her şeyi denetim altında tuttuğu, en küçük bir aykırılığa ve bireyselliğe izin vermediği, resmi ideolojinin her şeyi kendine göre kurguladığı bir toplum anti-ütopyasını akla getirmektedir. Dolayısıyla internet ve sosyal medya üzerinden toplumu denetleyen ve gözetleyen “big brother” gibi egemen güç ve siyasal iktidar ilişkilerinin oluşturulduğu modern dünyada özgür ve toplumsal problemlere çözüm üretecek ortak aklın oluşturabileceği kamusal alanın var olabilmesi ise oldukça zor gözükmektedir.

Özetle, internet ve sosyal medya, kişiler arası ve toplumsal-siyasal etkileşime olanak tanıyan yapısıyla (e-posta, haber grupları, sohbet odaları, çeşitli sosyal paylaşım ağları vs) bireylere bir çeşit hareketlilik ve katılım olanağı sağladığı düşünülebilir (Gazi, 2015: 15). Bu noktada, yeni iletişim teknolojilerinin savunucuları, interneti ve sosyal medyayı kişisel ve toplumsal özgürleşmenin bir aracı olarak alkışlayabilir. Ancak eleştirel bir akıl ile internetin ve sosyal medyanın küresel kartellere, endüstriyel ve ticari yetki alanına dâhil olacağını, dolayısıyla özgürleştirici potansiyelinden çok, kar etme potansiyelinin önemseneceğini ve egemen ideolojilerin denetimine açık olarak görülebilecektir. Ayrıca internetin hem ekonomik hem siyasal ve toplumsal yaşamdaki mevcut dengesizlikleri eşitsizlikleri sürdürerek internete erişim konusunda vatandaşlar arasında eşitsizlikler yaratacağı hem de gözetim-denetim toplumu vurgusu üzerinden daha denetimci bir toplumsal yapıya sebep olduğu görülebilecektir. Buna bağlı olarak da hukuki düzenlemeler ve sansür nedeniyle internette ve sosyal medyada var olan içeriğin zayıfladığı ve internetin ve sosyal medyanın özgürlüklerin kısıtlandığı bir alan olarak tanımlanması gerektiği de

söylenebilir. İnternetin ve sosyal medyanın söz konusu bu olumlu ve olumsuz etkileri ile bunlar üzerine yapılan demokrasi-kamusal alan tartışmalarını günümüzde yoğun bir şekilde yapılmaktadır (Özkaya, 2013: 143) ve yapılmaya da devam edecektir. Okuyucu ise, internet ve sosyal medya sitelerini kim kontrol ediyor? Kime ve hangi amaca hizmet ediyor? sorularına cevap vererek, internete ve sosyal medyaya yaklaşım perspektifinde karar verecektir.

Sonuç

Kamusal alan, ister Arendt'teki gibi ontolojik toplumsal çoğulluk varsayımı gereği olsun, ister Charles Taylorcu cemaatçilik şekliyle ele alınsın, isterse de Marksist sınıf mücadelesiyle ele alınıp incelensin; hepsinin alt yapısında “Bütün ayrılmışlıklara rağmen eşit, özgür bir ortak yaşamı, adil ve çoğul bir üst kimliği ya da kolektif tecrübeyi nasıl mümkün kılarız?” ortak sorusu yatmaktadır.

Bu bağlamda, liberal medya kuramcıları, interneti ve sosyal medyayı, toplumsal-siyasal alanda yarattığı imkân ve avantajlar bağlamında “katılım”, “etkileşim”, “özgürleşme”, “kamusal alan oluşturma”, “demokratikleşme”, gibi olguları ön plana çıkarıp incelerken, eleştirel kuramcılar ise “iletişimin aşırı ticarileşmesi”, “kamusal alanın sanallaşması”, “etkileşimin tek tipleşmesi”, “denetim-gözetim toplumu”nun oluşturulması” gibi konular ile açıklamaktadır.

Her ne kadar liberal medya kuramcılarının iddia ettikleri gibi internet ve sosyal medya sistem dışı ya da sistem karşıtı hareketler seslerini duyurup kamusal alan oluşturduğu varsayılsa da aslında kapitalist ve egemen güç ilişkilerinin işleyiş düzeninde herhangi bir niteliksel değişim-dönüşüm görünmemektedir. Çünkü internet ve sosyal medya ile biçimsel ve niceliksel değişimden bahsedilebilir, ancak öz ve içerik her zaman ki gibi pazar ve egemen ideolojilerin hegemonyasını oluşturma ve devam ettirmeye çalışmaktadır. Pazar ekonomisi içerisinde sosyal medya sitelerinin de amacı kar elde etmektir. İnternet ve sosyal medya ile ilgili olarak “geleneksel kitle iletişiminin yönetenlerden yönetilenlere doğru tek yönlü yapısını değiştirerek onun yerine çoklu iletişim tarzı almaktadır.” şeklinde iddiada bulunan liberal medya kuramcıları “internetin ve sosyal medyanın potansiyel yapısı ile internette ve sosyal medya da var işleyiş düzenini birbirine karıştırmaktadır.

Özellikle bu noktada, internetin ve sosyal medyanın siyasetin-toplumsal yapının bütün alanları kapsayan ve dönüştüren determinist etkisi ile “yeni iletişim teknolojilerini kimin kontrolü altındadır, kime ve neye hizmet etmektedir?” gibi sorulara verilecek cevaplar internet, sosyal medya, demokrasi ve kamusal alan tartışmalarının hangi yaklaşım açısından değerlendirdiklerini ortaya koyacaktır. Ancak; internet ve sosyal medya farklı dilsel kodların üretilmesine yol açması, bilginin üretimi ile tüketimi arasındaki kanallar çeşitlendirmesi ve değişime uğratmasıyla bilgi üretilen ve tüketilen bir meta haline dönüşmüştür. Ayrıca internet ve sosyal medya, bilginin nicel olarak üretilmesi sağlayarak vatandaşları mesaj bombardımanı altına girmesini beraberinde getirmiştir. Bu mesaj bombardımanı altında kalan vatandaşların, binlerce bilgi arasından en doğruyu seçmek gibi neredeyse imkânsız bir alanın içinde kaybolmasına ve savunmasız kalmasına neden olmuştur.

İnternet ve sosyal medya bilgi üretim sürecinde nesnel gerçekliği aslından kopartarak kurgusallaşan-sanallaşan ya da Baudrillard’ın deyimi ile hipergerçeklik (aşkın gerçeklik) haline getirmiştir. Böylece tüketim metası haline getirilen bilgi, kendisini üreten kurumların, egemen ideolojilerin, iktidarların çıkarlarına hizmet eden bir konuma gelmiştir.

İnternet ve sosyal medyanın demokrasi ve kamusal alan yaratıp yaratmadığı tartışmalarına Baudrillard "Her geçen gün daha çok haber ve bilgiye karşın giderek daha az anlamın üretildiği bir evrende yaşıyoruz" iddiası üzerinde düşünmek gerekmektedir. Çünkü internet ve sosyal medya aracılığıyla istediğimiz kadar mesaj ve içeriği topluma gönderdiğimizizi düşünsek bile anlamın yok oluş hızı, anlamın gönderiliş hızından daha yüksektir. Toplumsal bir olay karşısında tepkisel mesajlar yazmak, devrimci sloganlar içeren postlar yazıp, twitler atmak, change.org 'ta bir bildiriye imzalamak o an bize "özgürleşiyoruz" kamusal alana katılıyoruz, ya da " biz de tepkimizi ortaya koyuyoruz" hissini verse de hiçbirinde gerçekte o an bilgisayar karşısında oturuyor olduğumuz gerçeğini değiştirmeyecektir.

Son olarak kesinlikle şunun altını çizmek gerekmektedir ki, günümüzde internet ve sosyal medya, iktidar, egemen güç ilişkileri ve ticari ilişki ağlarına karşı vatandaşta isyan ve umut ağları oluşturarak özgür bir kamusal alanı yaratma misyonu bulunmaktadır. Ancak sosyal medyanın gerçek anlamda bu misyonu yerine getirmesi

devlet erkinin baskısı ve buyruklarından, sermaye egemenliğinden ve kar güdüsünden bağımsız, interaktif, vatandaşların özgür, açık, görülebilir, kolektif ve herkesin rahatlıkla girebileceği bir alan olmasından geçmektedir. İşte o zaman, internetin ve sosyal medyanın var olan yapısını değil potansiyel yapısını gerçek anlamda ortaya koyabilir siber uzamda yeni agoralar yaratabiliriz. Çünkü siber uzamda oluşturulacak yeni agoralar ve katılımcı demokratik bir kamusal alan, ilke olarak, sadece keyfilik, baskı ve bürokratik hiyerarşileriyle, devlet egemenliğine değil, aynı zamanda sermaye egemenliğine, ticarileşme ve metalaşmaya karşı kurulan, kurulması gereken bir alandır.

KAYNAKÇA

- ARENDR, Hannah (1994). İnsanlık Durumu, (Çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.
- ARMAĞAN, Ahsen ve ONUR Nimet (2012). “Küresel Kamuoyunun Yükselişinde İnternet Kullanım Pratikleri: Üniversite Gençliğinin Farkındalığı Üzerine Yapılan Bir Araştırma”, Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi, II Uluslar Arası İletişim Sempozyumu, 2-4 Mayıs 2012 Manas, Kırgızistan, s.153-166.
- AYDOĞAN, Filiz (2010). İkinci Medya Çağında Gözetim İle Kamusal Alan Paradoksunda İnternet, (Der) Filiz Aydoğan, Ayşen Akyüz, İkinci Medya Çağında İnternet, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- BAUDRILLARD, Jean (2005). Simülakrlar Ve Simülasyon, (Çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- BOYD, Danah E., ve ELLİSON, Nicola, B. (2007). “Social Network Sites: Definition History and Scholarship”, Journal of Computer-Mediated Communication, 13(1). <http://www.danah.org/papers/JCMCIntro.pdf>. /Erişim Tarihi 18.03.2015.
- CURRAN, James (1997). Medya ve Demokrasi, Yeniden Değer Biçme, Medya Kültür ve Siyaset (Çev: Süleyman İrvan), Ankara: Ark Yayınları.
- DAĞTAŞ, Erdal (2014). Kamusal Alan ve Medya: Münevver Karabulut Cinayetinin Basındaki Yansımaları, Ankara: Ütopya Yayınları.

- DAHLGREN, Peter ve OLSSON, Tobias (2007). From Public Sphere To Civic Culture: Young Citizen's İnternet Use, (Ed). Richard Butsch, Media And Public Spheres, New York , Palgrave Macmillan.
- DOĞAN, Evin (2014). "Yeni İletişim Teknolojileri Ve Demokrasi İlişisine Eleştirel Yaklaşım", İstanbul Şişli Meslek Yüksek Okulu, Şişli Akademi Dergisi, 2014(1) s. 53-61.
- DURUSOY, Haydar (2012). "Kamusal Alan; Diyolojik Demokrasi ve Sosyal Medya", <http://www.haydardurusoy.com/kamusal-alan-diyolojik-demokrasi-ve-sosyal-medya/>Erişim Tarihi: 08.04.2015.
- ERCİNS, Gülay (2013). "Demokrasinin Bir Önkoşulu Olarak Kamusal Alan Ve Türkiye'de Kamusal Alan Algısı", Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,14(1), s.297-313
- FRASER, Nancy (1990). "Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy", Social Text, 25/26: 56-80.
- GAZİ, Mehmet Ali (2015). "Reflections of Gatekeeping on Social Media", (Editörler) C.Buzoianu , H.Arslan and M.A.İçbay. Contextual Approaches in Communication. Bern: Peter Lang
- GERAY, Haluk (2002). İletişim ve Teknoloji. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- GOLDBERG, Greg (2011). "Rethinking the Public/Virtual Sphere: The Problem with Participation", New Media and Society, 13(5). <http://nms.sagepub.com/content/13/5/739/> Erişim Tarihi: 26.09.2011
- GÜRBİLEK, Nurdan (2001). Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi, İstanbul: Metis Yayınları.
- GÜREL Emet ve TIĞLI Öykü (2013). "Sosyal Medyayla Yaratılan Yeni Dünya: Transmedya Anlatım", (Ed), Can Bilgili ve Gülüm Şeker Kitle İletişiminde Yaşanan Değişimler, İstanbul: Grafik Tasarım Yayıncılık. s.39-85
- HABERMAS, Jürgen (1992). "Further Reflaction On The Public Sphere, T. Burrger, Habermas And The Public Sphere, Der. C. Calhoun, Cambridge MA: MIT Pres, p. 421-461

- HABERMAS, Jürgen (1997). Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü, (Çev: Tanıl Bora), Mithat Sencer, İstanbul: İletişim Yayınları.
- HABERMAS, Jürgen (2004). İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim, (Çev: Mustafa Tüzel), 5. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- HASDEMİR, Asrak Tuba ve COŞKUN, Mustafa Kemal (2008). “Kamusal Alan Ve Toplumsal Hareketler”, SBF dergisi 63-1, Ankara, s. 121-149.
- KAPLAN, Kenan ve ERTÜRK Elif (2012). “Dijital Çağ ve Bireyin İdeolojik Aygıtları”, The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication - Tojdac October 2012 2 (4). (http://www.tojdac.org/tojdac/Volume2-Issue4_files/tojdac_v02i402.pdf). /Erişim Tarihi: 27.04.2015.
- KAPLAN, Yusuf (1991). Enformasyon Devrimi Efsanesi, İstanbul: Rey Yayınları.
- KAYAPINAR, Kütay (2006). “Türkiye’de Sayısal Platform Yayıncılığı Ve Digtürk Beklentiler Ve Sorunlar, Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı”, 1-3 Kasım 2006, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul: s.97-105.
- KELLNER, Ernest (2015). Techno-Politics, New Technologies, and the New Public Spheres <http://www.uta.edu/huma/illuminations/kell32.htm/> Erişim Tarihi: 28.03.2015.
- KÖROĞLU, Cemile Zehra (2013). Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic 8 (6) Spring 2013 p. 431-457.
- LULL, James (2001). Medya, İletişim, Kültür, (Çev: Nazife Güngör), Ankara: Vadi Yayınları.
- LYON, David (1998). “Information, Democracy and State”, The Information Society Issues and Illusions, Polity Press, Cambridge.
- MANOVIC, Lev (2001). The Language of New Media, Massachusetts: MIT Press.

- MAYFIELD, Antony (2010). “What Is Social Media”, <http://www.icrossing.com/sites/default/files/what-is-social-media-uk>. /Erişim Tarihi: 03.04.2015.
- MCKEE, Alan (2005). *An Introduction To The Public Sphere* Cambridge University Press, The Edinburgh Building, Cambridge, UK.
- ÖZBEK, Meral. (2004), “Giriş: Kamusal Alanın Sınırları,” ÖZBEK, M. (Der.), *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul: s. 19-89.
- ÖZGÜL, Gönül Eda (2012). “Bir Görme Biçimi Olarak Yeni Medya: Kamusal Bir Alan İmkânının Araştırılması”, Yaşar Üniversitesi, *Journal Of Yasar University* 26 (7), s. 4526 – 4547.
- ÖZKAYA, Betül (2013). “Ağ Toplumunun Omurgası Olarak İnternetin Demokrasi Ve Kamusal Alan Açısından Değerlendirilmesi”, Der. And Algül, Neda Üçer, *Yeni Medya’da Demokrasi*, Konya: Literatürk Yayınları. s.135-164
- PETERS, John D ve CMIEL, Kenneth (1997), “Medya Etiği ve Kamusal Alan”, (Çev: Ümit Hüsrev Yolsal), *Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ankara: Ark Yayınları. s.255-282
- RHEINGOLD, Howard (1993). “The Virtual Community”, http://www.caracci.net/dispense_enna. /Erişim Tarihi: 02.04.2015.
- ROBINS, Kevin (1999). *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası* (Çev: Nurcay Türkoğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SCHALKEN, Kees (1998). “Internet As A New Public Sphere For Democracy? Public Administration In An Information Age”, Ed. I Thm.Snellen Ve W.B.H.J. Von Der Donk, IOS Press, Amsterdam, p. 159-175
- ŞENER, Gülüm (2006). “İnternet ve Demokrasi İlişkisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım”, İnet-Tr-XI “Türkiye’de İnternet” Konferansı, TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi, 21-23 Aralık 2006 Ankara.
- ŞENER, Gülüm (2006). *Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnternet Kullanımı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- TİMİSİ, Nilüfer (2003). Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi, Ankara: Dost Kitabevi.
- TOMLINSON, John (1999). Kültürel Emperyalizm: Eleştirel Bir Giriş, (Çev. Emrehan Zeybekoğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TOPRAK, Ali; BİNARK, Mutlu; YILDIRIM, Ayşenur; AYGÜL, Eser (2009). Toplumsal Paylaşım Ağı: Facebook: Görülüyorum, Öyleyse Varım! İstanbul: Kalkeon Yayınları.
- UNDERWOOD, Mick (2002). “Kamusal Alan Olarak İnternet”, Cogito Dergisi (Çev: Mehmet Küçük) sayı; 30, s.120-142.
- UÇKAN, Özgür (2012). “Sokak, Dijital İletişim=Aktivizm” www.politus.com.tr/detay/sokak-dijital-iletisim-aktivizm/Erişim Tarihi: 16.04. 2012.
- YAŞİN, Cem (2006). “İnternette Tartışma Listeleri: Demokratik Bir Açılım Mı? Egemen Söylemin Tartıştığı Kanallar Mı?” Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 4 İstanbul, s. 133-147.
- YÜKSELBABA, Ülker (2008). “Kamusal Alan Modelleri Ve Bu Modellerin Bağlamları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası, LXVI(2), s. 227-271. <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/125341-chomsky-ozgurlukler-icin-surekli-mucadele.>, Erişim Tarihi: 12.08.2015
- <http://dijitalhayat.tv/dijital-dunya/dijital-siyaset/dijital-aktivizm-nedir>, Erişim Tarihi: 23.02.2015
- <http://yenikusak.blogspot.com.tr/2013/06/klavye-delikanllg-m-devrimin-anahtar/> Erişim Tarihi: 06.06.2013
- <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/internetvedemokrasi.pdf/> Erişim Tarihi: 12.06.2015